

Јелена Д. Стошић
Универзитет у Нишу
Педагошки факултет у Врању
Студент докторских студија

УДК 821.111.09-93-3 Керол Л.
371.3::821.163.41

УТИЦАЈ ХИПЕРКИНЕТИЧКОГ СИНДРОМА (ADHD) НА ЛУТАЊЕ АЛИСЕ КРОЗ ЗЕМЉУ ЧУДА

Сажетак: У раду ће се разматрати утицај хиперкинетичког синдрома (ADHD) на личност хероине романа за децу *Алиса у земљи чуда* ако исту сагледамо као дете са развојном сметњом. Како је област нашег проучавања методика разредне наставе, даћемо могући модел обраде наведене наставне јединице који ће уважити и превазићи потешкоће ученика коме је дијагностификован хиперкинетички синдром (ADHD).

Кључне речи: Алиса у Земљи чуда, књижевност за децу, роман, хиперкинетички синдром, ADHD.

УВОД

Колико често лутамо? Да ли сви ми, помало, лутамо кроз земљу чуда? Шта ако је свет који нам је знан, у ствари, *Земља чуда*? Уместо што ћемо ученицима и студентима говорити да је роман који је тема нашег рада „измишљена прича са фантастичним бићима”, запитајмо се да ли се сва та фантастична бића која живе у тој измишљеној причи налазе међу нама. На сваком кораку ћемо сигурно наићи на виле – особе које раде у корист других, вештице – особе које раде на штету других, краљице – особе које осуђују све што је другачије, Беле зечеве – особе које јуре, а никако да стигну; на Алисе – особе немирног духа којима радозналост зна да дође главе.

У раду ћемо покушати да дефиницију тог „немирног духа”, тачније хиперкинетичког синдрома, пребацимо у димензију књижевности за децу. За лутање Алисино кроз земљу чуда обично смо „кривили” Керола и њему приписивали нонсенсност романа. А да ли је све што не можемо да објаснимо нонсенс? Читајући дискусије и научне радове који су се бавили личношћу писца – Керола, нигде се није дошло до чињенице да је Керол хтео да Алиса буде баш таква каквом је створио.

Одатле следи питање: Шта ако Алиси, хероини романа за децу *Алиса у Земљи чуда*, припишемо особености ADHD детета? Шта ако Алиса поседује

хиперкинетички поремећај? О хиперактивности као развојној сметњи се, засигурно, није говорило пре једног века када је настала ова бајка-роман, али се говорило о деци која су другачија. Говорило се о људима који су били другачији и којима би следила казна када би исказали своје мишљење, баш као што у *Алиси* пролазе сви они који се противе захтевима краљице.

ХИПЕРКИНЕТИЧКИ ПОРЕМЕЋАЈ СА ПОРЕМЕЋАЈЕМ ПОНАШАЊА

Шта је хиперкинетички поремећај? Хиперкинетички поремећај са поремећајем пажње (ADHD: Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder) представља најчешћи неуробихејвиорални поремећај у детињству. На савремено одређење хиперкинетичког синдрома, у свету и код нас, значајан утицај има десета верзија *Међународне класификације болести Светске здравствене организације* (ИЦД-10 из 1992. године) и *Дијагностички и статистички преглед менталних поремећаја Америчке психијатријске асоцијације* (ДСМ-III).

Према ИЦД-10, хиперкинетички поремећај је: „Група поремећаја чије су карактеристике“:

1. рани почетак,
2. комбинација хиперактивног лоше модулисаног понашања са упадљивом непажњом и неистрајношћу при извршавању задатака,
3. постојање у свим ситуацијама и перзистирање кроз време ових карактеристика понашања.

Одређење хиперкинетичког синдрома према ДСМ-III је слично, али у неким елементима и различито од одређења ИЦД-10. За овај синдром, у ДСМ-III, уводи се нови назив - „поремећај који настаје услед дефицита пажње” (АДД).

Тејлор наглашава да савремено енглеско одређење хиперкинетичког синдрома гласи: „Синдром хиперкинетичности код деце чине поремећаји чије су главне карактеристике кратко време пажње и смањена моћ концентрације. У раном детињству, најупечатљивији симптом је екстремно висока, неорганизована активност, мада је у адолесценцији може заменити и прениска активност. Импулсивност, приметне осцилације у расположењу и агресивност су такође чести симптоми. Често се јавља заостатак у развоју одређених вештина и лоши односи са вршњацима” (Taylor 1988: 96).

Што се наших аутора тиче, издвојићемо две дефиниције. Тако, Марјановић, Ипшановић-Радојковић и Кнежевић (1989) наводе: „Хиперкинетички

синдром означава поремећај понашања који се манифестује различитом симптоматологијом која обухвата хиперактивност, лабилност пажње, импулсивност, растрешеност, ниску толеранцију према фрустрацијама, изненадне промене расположења и наступе гнева”.

Другу дефиницију даје Невенка Тадић (1989): „Хиперкинетички синдром је поремећај организације кретњи чија су главна обележја претерана покретност, наглост, раздражљивост, слаба пажња, сазнајни поремећаји и слаб успех у школи”.

Када је реч о одликама, односно симптомима хиперкинетичког синдрома, оне су највећим делом већ наведене. Сажети преглед симптома хиперкинетичког синдрома садржи: поремећај моторике, поремећај пажње, поремећај контроле импулса, поремећај емоционалне сфере и интерперсоналних односа. Детаљнији преглед садржи: хиперактивност, лабилност пажње, импулсивност, растрешеност, ниску толеранцију на фрустрације, изненадне промене расположења, наступе гнева, анксиозност, поремећај fine моторне координације и латерализованости, агресивност, когнитивну дисфункцију и специфичне проблеме у учењу.

Што се тиче издвајања базичних симптома хиперкинетичког синдрома, најчешће се наводе: лабилност пажње, импулсивност и хиперактивност. Веома често се наводе и сметње у погледу психомоторне организованости као што су: немогућност контроле моторике у мировању, поремећаји латерализације и координације. Много података указује на то да проблем хиперкинетичког понашања настаје у раним развојним фазама детета, пре шесте године. Неки подаци указују да се манифестације овог понашања примећују код неке деце и пре него што проходају.

Анамнеза коју дају родитељи обично почиње тиме да је дете одувек било немирно. Неки указују на то да је још као беба дете било упадљиво мирно, а да је све почело када је кренуло да пузи и хода.

Ипак, хиперкинетичност се тешко препознаје пре поласка у школу због мноштва нормалних варијација код предшколске деце, па се само екстремни воде под дијагнозом.

Овакво понашање родитељи, наиме, често схватају као „детињастост” и „несташлук”, али у критичним периодима у развоју детета, као што су полазак у вртић, а пре свега полазак у школу, овај синдром може доћи до пуног изражаја.

Детету са нарушеном пажњом, хиперактивношћу и импулсивношћу, биће веома тешко да се понаша у складу са објективним околностима строго организоване средине и свим захевима које она пред децу поставља. Па и тада, хиперкинетичко понашање се често погрешно схвата као „безобразлук” и „неваспитање”.

Од велике помоћи за постављање дијагнозе могу да буду дијагностички критеријуми које је предложило Америчко удружење психијатара 1980.

године у трећем издању *Дијагностичкој и статистичкој приручника за менталне поремећаје* (или скраћено ДСМ-III). Ту се налази и нови назив за хиперкинетички синдром.

Увећењем назива „поремећај који настаје услед дефицита пажње” (или скраћено АДД), амерички психијатри указују да је суштина проблема код ове деце поремећај пажње, при чему хиперактивност (повишена моторна активност) може, али не мора бити присутна. Ипак, у базичне критеријуме за постављање дијагнозе хиперкинетичког синдрома, према ДСМ- III, поред дисфункције пажње као основног критеријума, спадају и хиперактивност и импулсивност.

У помоћне критеријуме спадају: почетак овог понашања пре поласка у школу, трајање од најмање шест месеци и искључена могућност шизофреније, афективног поремећаја и тешке или дубоке менталне ретардације.

Сва питања из ДСМ-III упитника постављају се наставнику и односе се на карактеристичне школске ситуације. Посебна вредност овог упитника огледа се у могућности диференцираног откривања карактеристичних појединих обележја хиперкинетичког синдрома, и то: дисфункција пажње, повишена импулсивност и хиперактивност. И за ревизију ДСМ- III, из 1987. године, важе исти критеријуми.

О постављању дијагнозе хиперкинетичког синдрома помоћу критеријума Међународне класификације болести Светске здравствене организације, сада у десетој ревизији (ИЦД-10) из 1992. године, говорило се раније.

Видели смо да су базични симптоми хиперкинетичког понашања према овој класификацији оштећење пажње и хиперактивност. Овде треба додати да се према овој класификацији импулсивност и дезинхибиција у социјалним односима не сматрају неопходним критеријумима за постављање дијагнозе хиперкинетичког синдрома, али их треба сматрати потпомажућим у доношењу одлуке.

Поремећаји учења и моторне неспретности су, према ИЦД-10, често присутни и треба их посебно регистровати када су присутни. Међутим, они нису део дијагнозе хиперкинетичког понашања.

У даљем раду ћемо се бавити основном хипотезом рада: *Да ли хиперкинетички синдром има утицаја на лутање Алисе кроз Земљу чуда?*

УТИЦАЈ ХИПЕРКИНЕТИЧКОГ СИНДРОМА (ADHD) НА ЛУТАЊЕ АЛИСЕ КРОЗ ЗЕМЉУ ЧУДА

Желећи да испитамо хипотезу о утицају хиперкинетичког синдрома (ADHD) на личност хероине романа за децу *Алиса у земљи чуда*, исту ћемо сагледати као дете са развојном сметњом. Да бисмо у томе успели, морамо

крнути од **четири основне карактеристике понашања** које су специфичне за ADHD развојну сметњу. Сваку од наведених карактеристика ћемо посматрати као подхипотезе и уз сваку ћемо навести пар примера из *Алисе* који потврђују истинитост исказаног:

1. Селективна пажња. Деца са АДД функционишу у два екстрема пажње. Она могу имати екстремни фокус пажње, али само у ситуацијама које су за њих нове и интересантне и изразито лошу концентрацију када су у питању свакодневне школске активности:

- Неколико пута наилазимо на ситуације када Алиса покушава да се присети школског градива, али не успева: „Преслишаћу се да видим да ли још знам све што сам некада знала. Да видим: четири пута пет је дванаест, а четири пута шест је тринаест, а четири пута седам је, – ох!... за име света! Овако никада нећу стићи до двадесет!” (Керол 1997: 26). Нефокусираност на школско градиво, као и књиге без слика које се чине „досадним”, само су нека од обележја која се приписују деци са хиперкинетичким синдромом. Све оно што се чини обичним, хиперкинетичком детету може бити необично и обратно.
- Наспрам лоше концентрације, на екстремни фокус пажње наилазимо у тренуцима када Алиса преиспитује своје поступке, али и у тренуцима радозналости хероине када поставља питања: „...Алиса је са изванредном радозналошћу гледала преко његовог рамена у сат. `Ала је то чудан сат!`” (Керол 1997: 92). Све оно што се на тренутке чини нонсенсим, привлачи пажњу Алисе.

2. Пометеност. Лако им се помете ток мисли, привуче их и одвуче било која спољашња стимулација, или бујица идеја које нису у функционалној вези са задатком који обављају:

- Пометеност тока мисли лако омета нека друга радња која није ни у каквој вези са тренутним дешавањем. „Лењо је премишљала (јер је била врло сањива од врућине и мисли су јој веома споро текле), да ли би вредело да устане и набере белих рада, па да од њих оплете венац – кад одједном, баш поред ње, протрча Бели Зећ са црвенкастим очима” (Керол 1997: 11). Сваки покрет који се дешава са стране може бити узрок ометености тренутног тока мисли.
- Промишљање које никуда не води у тренуцима када је потребно концентрисати се на радњу која се тренутно одвија: „`Ето!` – размишљала је Алиса – `после оваквог падања котрљање низ степенице било би за мене права ситница! Ала ће се чудити сви код куће како сам храбра! Не бих ни писнула чак ни када бих пала с врха куће!` (Вероватно и не би.)” (Керол 1997: 13). Упоређивање дома

и степеница са актуелним падањем „кроз зечију рупу” представља тренутак ометености мисли и бујице идеја које нису ни у каквој вези са тренутним падом.

- Уместо уплашеног стања због падања, следи препуштање ономе што се дешава и бујица мисли које имају додирних тачака са претходно наведеном селективном пажњом: „Доле, доле, доле. Зар овом падању никад неће бити краја? `Баш бих волела да знам колико сам километара пала досада!` – узвикнула је. `Мора да сам доспела већ негде близу средишта земље. Чекај да се сетим: то би било, чини ми се, око 6000 километара, чини ми се...` (...) `...да, то је отприлике тачна удаљеност – али хтела бих да знам до којег сам меридијана или упоредника доспела!`” (Керол 1997: 13–14). Не знајући куда је кренула ни куда ће завршити, стање неизвесности је прекривено стањем пометености.

3. Импулсивност. Акција иде пре рефлексије, што их често доводи у опасност и невоље:

- „Међутим, када је зец из џепа на прслуку извадио чак и један прави сат, погледао у њега па одјурio даље, Алиса је скочила. Синуло јој је кроз главу да никада дотле није видела зеца са џепом на прслуку а још мање да он из џепа вади сат. Горећи од радозналости потрчала је преко поља за зецом и имала је срећу да у последњем тренутку види како он нестаје у једној великој зечијој рупи у шипрагу. Одмах за њим улетела је Алиса у рупу, ни у једном тренутку не помишљајући како ли ће из ње изаћи” (Керол 1997: 12).
- „Ускоро је Алиса спазила једну малу стаклену кутију, која је лежала под сточићем. Отворила је кутију и у њој нашла врло мали колач, на коме је сувим грожђем прекрасно било исписано `ЈЕДИ МЕ!`. `Па, појешћу га` – рече Алиса – `и ако од тога порастем моћи ћу да дохватим кључић, ако се још више смањим онда ћу моћи да се провучем испод врата`” (Керол 1997: 20).

4. Хиперактивност. ADD и ADHD ћемо сагледати из угла брзог скенинг теста који налазимо код Арсић, Ђорђевић, Ковачевић (Арсић, Ђорђевић, Ковачевић 2010: 222):

ПАЖЊА:

- Често прави немарне грешке у школском раду: понављање песмица;
- Бори се да одржи пажњу на задатку/игри: крокет-Церекало;
- Често губи ствари које су му неопходне за рад: кључ;

- Често има проблем у организовању рада или активности: лутање кроз земљу чуда;
- Често избегава, не воли или се нерадо упушта у задатке који захтевају дужи ментални напор: загонетка (Луда чајанка);
- Често изгледа као да не слуша када му се директно обраћате: Миш-прича;
- Тешко му је да прати предавања и не завршава задатке: упутства око премештања за време чајанке;
- Често је забораван у дневним активностима: прелази са једне активности на другу без враћања на почетну активност: фокусираност на праћење Белог Зеца;
- Лако му је скренути пажњу са онога што ради, дистрактиван је: крокет-Церекало, трка за Белим Зецом.

ХИПЕРАКТИВНОСТ/ИМПУЛСИВНОСТ

- Често не може да држи руке или ноге у миру или се врпољи на столицама: чајанка;
- Често напушта место у учионици или на другим местима на којима се захтева од њега да седи: суђење;
- Често трчи унаоколо или се пење у ситуацијама у којима је то неприкладно чинити: све време док трага за Белим Зецом;
- Често има потешкоће да се игра или да у своје слободно време обавља активности у тишини: крокет;
- Често је „у покрету” или се често понаша као да га „покреће мотор”: радња романа; Војвоткиња;
- Често претерано прича: конверзација са створењима на која наилази лутајући кроз Земљу чуда;
- Често избрбљава одговоре пре него што је питање уопште завршено: разговор на чајанци, разговор са Војвоткињом;
- Често има потешкоћу да сачека свој ред: крокет;
- Често прекида друге или се намеће: свака конверзација на коју наилазимо у роману.

Како бисмо сумирали наведено, осврнућемо се на карактеристике деце са АДХД-ом које налазимо код Јовановића (Јовановић 2012):

- Дете почиње да ради пре него што је добило упутства и схватило.
Пример: Премештање за време чајанке, играње крокета са Краљицом.
- Гледа како раде друга деца пре него што покуша да уради нешто само.
Пример: Сушење трчањем са птицом Додо, преиспитивање себе у поређењу са другарицама из одељења.
- Ради пребрзо и чини непотребне грешке, али те грешке нису везане за незнање.
Пример: Прича Лажне Корњаче, разговор о предметима у школи; убрзавање ума у ситуацијама када се саветује сама са собом (провера градива).
- Стално је у покрету, све додирује и не може дуже време да седи на једном месту.
Пример: Све време Алиса жури за Белим Зецом и истражује Земљу чуда; бочице и колачићи, печурке (иако промишља о последицама, све проба без обзира на исте знајући да ће се догодити нешто чудно).
- На питања одговара пребрзо и не даје себи довољно времена да размисли.
Пример: Суђење; мада, у свакој ситуацији када разговара дешава се да прекида и не саслуша саговорника до краја.
- Није способно да прати упутства која се дају целој групи.
Пример: Неразумевање упутства око изборне трке
- Не може да запамти упутства, иако нема потешкоћа са памћењем:
Пример: Партија крокета са Краљицом.
- Прелази с једне активности на другу и ретко када завршава започете задатке.
Пример: Све време, чак и када игра партију крокета са Краљицом и угледа мачка Церекала.
- Има потешкоћа у организацији писмених радова: они су обично нејасни.
Како није било ситуација у којима би се она писмено изражавала да бисмо могли да у потпуности будемо сагласни са овом констатацијом, остаје да наведемо ситуације где усмено изражавање, тачније преслишавање, није јасно – на пример, када покушава да се присети школског градива.
- Погрешно тумачи једноставне изјаве и не разуме многе речи и реченице.
Пример: Приликом разговора са гусеницом, разговора са Корњачом око предмета (*корњуча* – учитељ корњача).
- Може поновити ствари које су му речене након дужег времена, а не

може да понови оне које су речене недавно.

На овакав пример наилазимо у ситуацијама када хероина делује непромишљено, када се смањи а заборави кључић на столу, да би при понављању радње схватила логични след дешавања.

- Неспретно баца предмете или му они падају из руку.
Пример: Бочице, колачићи, беба прасе...
- Лако се придружује оној деци која пуно причају и праве буку, често потпуно прекине рад да би им се придружило.
Пример: Луда чајанка, иако одлази од њих. Често је у групи створења која су бучна (порота, кување ручка...).
- Превише је причљиво, често прекида разговор.
Пример: Чајанка, разговор са Војвоткињом, разговор са Краљицом...
- Често каже „не могу то” и пре него што покуша, лако одустајање је посебно уочљиво код нових задатака.
Пример: Плакање и стварање језера суза када не види излаз из ситуације у коју је дошла, решавање загонетке које постављају на лудој чајанци.
- Говори, пева и шапуће само себи.
Пример: Промишљање током читавог лутања, закључивање да је све што се дешава чудније од чуднијег. Смишљање писма за стопала како би им поклонила по пар нових чизама.
- Не може да изрази мисли на логичан и разумљив начин.
Примери када не може ни сама себи да објасни ствари које су јој и те како познате.

Имајући у виду наведено, а сагледавајући ауторе који су се бавили проучавањем понашања деце са посебним потребама, у нашем случају АДХД деце, можемо да закључимо да *хиперкинетички синдром има утицаја на лутање Алисе кроз Земљу чуда*.

МОГУЋЕ СМЕРНИЦЕ МОДЕЛА ОБРАДЕ НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ „АЛИСА У ЗЕМЉИ ЧУДА”

Како је област нашег проучавања методика разредне наставе, даћемо могуће смернице модела обраде наведене наставне јединице који ће уважити и превазићи потешкоће ученика коме је дијагностификован хиперкинетички синдром (ADHD).

МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ О ЧАСУ

I ОПШТИ ПОДАЦИ	
Назив школе	
Датум одржавања часа	
Час по реду	двочас
Разред и одељење	
II ОПШТИ МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ	
Наставни предмет	Српски језик
Наставна јединица	<i>Алиса у Земљи чуда</i> , Л. Керол
Тип часа	Обрада
Циљ часа	Оспособљавање ученика за доживљавање романа <i>Алиса у земљи чуда</i> и повезивање доживљеног у циљу развијања естетских, емоционалних и моралних вредности.
III ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	
Образовни задаци	- Увођење у тумачење предметности књижевног текста (повезаност догађаја с местом, временом и ликовима, ликови, карактеризација књижевног лика, односи међу ликовима);- Оспособљавање ученика да језички уобличи своја запажања о месту догађања романа <i>Алиса у земљи чуда</i>, да изразе своје мисли, осећања и да доживе роман;- Оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процењивање прочитаног текста;- Развијање способности ученика да схвате лепоту уметничког текста, развијање способности за уочавање целина и препричавање, осамостаљивање ученика у раду;- Богаћење речника кроз описивање и замишљање одређених ситуација.
Васпитни задаци	- Развијање и продубљивање интересовања за свет створен маштом приповедача и разумевање дубљег смисла тако створеног света;- Уочавање људских врлина и мана;- Развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује.

Функционални задаци	- Развијање кооперативности; - Развијање литерарног и језичког сензибилитета ученика, њихово оспособљавање за истраживачки приступ књижевноуметничком тексту; - Развијање говорне културе ученика; - Развијање способности запажања, упоређивања, закључивања, развијање смисла за увиђање битних детаља и односа, узрочно-последичних веза и функција; - Развијање маште и стваралачких способности ученика; - Развијање критичког мишљења.
IV ОСТАЛИ МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ	
Облици рада	Фронтални, индивидуални, групни
Наставне методе	Монолошка, дијалошка, демонстративна, метода рада на тексту
Наставна средства	Читанка, презентација, наставни листићи, хамери са улогама, микрофон
Корелација	Природа и друштво, Ликовна култура
Иновативни модел	- Индивидуализована настава - Игролика настава
Коришћена литература	- Буба Стојановић, <i>Инијерџреџација бајке у млађим разредима основне школе</i>, Учитељски факултет, Врање, 2007. - Милија Николић, <i>Методика наставе српскохрватској језика и књижевности</i>, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1988. - Радмила Жежељ-Ралић, <i>Српски језик за III разред</i>, приручник за учитеље, Klett, Београд - Стана Смиљковић, Миомир Милинковић, <i>Методика наставе српској језика и књижевности</i>, Учитељски факултет у Врању, Учитељски факултет у Ужицу, Врање, 2010. - Стана Смиљковић, <i>Ауторска бајка</i>, Учитељски факултет у Врању, Врање, 2006.

V ТОК ЧАСА	
Уводни део часа – 15 минута	- Задатак ученика је био да раније прочитају роман, како бисмо могли да разговарамо о истом.- Следи укрштеница са питањима из романа, коначно решење: Алиса у земљи чуда.
Главни део часа – 60 минута	- Подела ученике на групе. Из великог шешира извлаче цедуљице на којима су наслови поглавља. Свака од група ће имати следеће задатке: Ликови у поглављу, илустрација поглавља.- Затим следи гледање цртаног филма како би упоредили доживљено и виђено. Разговор о цртаном филму. Разговор о илустрованом у поређењу са цртаним филмом. Како су ученици замислили, а како је представљено.- Систематизација градива у природи.- Излет на коме би путем игре драматизовали радњу романа.
Завршни део часа – 5 минута	„Алиса у земљи данашњице”
	Захваљујем ученицима на пажњи, активности. Захваљујем учитељици на времену.

ЗАКЉУЧАК

Хиперактивној деци је потребна помоћ како би могла у потпуности да остваре своје животне потенцијале и да у највећој мери проживе детињство и младост без непотребних стресова. У томе ће им највише помоћи родитељи који највише времена проводе са својом децом. Међутим, они најчешће нису објективни у процени дететовог понашања јер су свакодневно навикнути на живот. Сумњу на хиперактивност, потом и дијагнозу, постављују стручњаци који раде са децом. Ту се посебно мисли на педагога, психолога, школског лекара који већ на прегледу за упис у први разред основне школе поставља сумњу и упућује дете на обраду са циљем искључења других болести или поремећаја који могу да доведу до оваквих симптома.

Поступци деловања на понашање примењени код куће битан су део старања о хиперактивном детету. Они укључују једноставне активности које је неопходно систематски и стално спроводити:

1. Постављање јасних и једноставних правила;
2. Награђивање за мали успех;
3. Вођење дневника;
4. Избегавање кажњавања, посебно физичког;
5. Обављање послова у кући који захтевају кретање...

Шире посматрано, приступ укључује и прилагођавање целокупног начина живота, избегавање оног што захтева дугорочно мировање (као далека путовања или непоколебљив захтев за дуготрајним седењем).

Имајући у виду да је тема нашег рада *Алиса у земљи чуда*, сматрамо важним сагледавање романа за децу из другачијег угла како би се објаснила нонсенсност романа у смеру сагледавања Алисе из угла детета са хиперкинетичким поремећајем. С тим у вези смо навели описе који доказују истинитост тврдњи оних који су се бавили проучавањем проблема деце са посебним потребама. Како је наша хипотеза *Да ли хиперкинетички синдром има утицаја на лутање Алисе кроз земљу чуда?* потврђена, можемо да закључимо да допринос нашег рада лежи управо у чињеници да смо покушали да оправдамо *лутање Алисе* и прилагодили обраду наставне јединице савременом детету које, попут Алисе, лута кроз васпитно-образовни процес који се непрестално мења и прилагођава.

ЛИТЕРАТУРА

- Арсић, Ђорђевић, Ковачевић (2010): Радомир Арсић, Србољуб Ђорђевић, Јасмина Ковачевић, *Методика рада са децом са посебним потребама (практикум)*, Призрен-Лепосавић: Учитељски факултет.
- DSM-III (1980): *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*, Washington DC: American Psychiatric Association.
- ИЦД-10, W.H.O.S.'s International classification of disease (1986): *Међународна класификација болести, повреда и узрока смрти*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Керол (1997): Луис Керол, *Алиса у земљи чуда*, Нови Сад: „ИНГ”.
- Марјановић, Ипшановић-Радојковић, Кнежевић (1989.): Боривој Марјановић, Вероника Ипшановић-Радојковић, Марија Кнежевић, *Хиперкинетички синдром, Проблеми у едипалној фази* '88, Београд: Научна књига.
- Тадић (1989): Невенка Тадић, *Психијатрија деце и младости*, Београд: Научна књига.
- Тејлор (1988.): Eric Taylor, *Diagnosis of hyperactivity, a British perspective* in F. L. Bloomingdale & Sergeant, Oxford: Pergamon press.

Jelena D. Stošić
University of Niš
Faculty of Education in Vranje
PhD student

IMPACT OF HYPERACTIVITY DISORDER (ADHD) TO ALICE'S WANDER THROUGH THE WONDERLAND

Summary: This paper deals with the impact of the hyperactivity disorder (ADHD) to the personality of the heroine of the novel *Alice in Wonderland* since it is possible to consider Alice as being a child with a developmental disability. As our field of research is methodology of class teaching, we proposed a possible model of analysing the novel which took into account learning difficulties of students with hyperkinetic disorder (ADHD), in order to recognize and overcome them.

Key words: *Alice in Wonderland*, children's literature, novel, hyperkinetic disorder, ADHD.